

F1 - Kaponieeri von Törne

Kaponieeri von Törnen rakennustyöt alkoivat vuonna 1750. Harmaakivinen kaponieeri muodostuu massiivisen keskusparin ympärille rakennetuista risti- ja tynnyriholvatuista puolustuskasemateista, jotka muodostavat yhden yhtenäisen tilan. Kaponieerin tykkiaukot ovat alkuaan kaikki olleet vaakasuoran soikion muotoisia, tyyppiä jota ei Viaporissa tavata muualla kuin Särkällä. Suuri osa näistä on kuitenkin myöhemmin muutettu. Kasematteihin rakennettiin tehokas muurinsisäinen ruudinsavunpoistojärjestelmä. Alkuaan holvien päällä oli avoin ampumatasanne, jonne johtivat kierreportaat. Tähän asuun kaponieeri valmistui vuoteen 1752 mennessä.

Särkkä ilmakuvattuna etelästä syksyllä 1987. Vasen kaponieeri on von Törne.

Rakennus säilyi periaatteessa tällaisena venäläisen kauden alkuun. Avoin ampumatasanne katettiin peltikatolla vuonna 1838, tämän jälkeen rakennukseen sijoitettiin tykistön varastoja. Vuonna 1854 kaponieeriin sisustettiin keittiö sota-ajan käyttöä varten. Rakennus vaurioitui Krimin sodan pommituksessa ja vauriot korjattiin seuraavana vuonna. 1860-luvulla osa ampuma-aukoista muurattiin umpeen. Kaponieeri kärsi ilmeisesti jatkuvasti kosteudesta, koska venäläisen kauden lopun se oli käyttämättömänä.

Suomalaisen kauden alkaessa Särkän linnoitus oli pahasti rapistunut. Vuonna 1923 saati luovutettiin Merenkävijät ry:n käyttöön, ja siellä aloitettiin aina 1930-luvulle jatkuneet kunnostustyöt arkkitehti Oiva Kallion suunnitelmien mukaan. Kaponieeri Törnen ullakolle sijoitettiin varastotiloja ja purjeiden kuivauspaikka. Kulkuyhteys ullakolle järjestettiin ulkopuolisen portaan avulla.

Särkkä ilmakuvattuna luoteesta syksyllä 1987. Von Törnen pohjoinen ja läntinen sivu näkyvät.

Helsingin olympialaisia varten kaponieerissa suoritettiin kunnostustyö, jonka yhteydessä alakertaan rakennettiin pukeutumis- ja säilytystilat ja wc. Kaponieerin pohjoisseinään avattiin uusi oviaukko. Ullakon varastokomerot purettiin vuonna 1957. Nykyään ullakko on käytössä ainoastaan ravintolan varapoistumistienä.

Kaponieeri Törnen kaakkoiskulma sortui kesällä 1990 ja se korjattiin seuraavana syksynä Suomenlinnan hoitokunnan toimesta. Rakennus on edelleen Merenkävijät ry:n käytössä.

Aikaisemmat rakennusnumerot

Venäläinen rakennusnumero 1800-luvun lopulla N 174

F2 - Kaponieeri Gerdes

Kaponieeri rakennettiin vuosina 1750-1752. Se oli alkuaan lähes identtinen kaponieeri von Törnen kanssa, joskin sen peilikuva. Kaponieerin kasematit muodostivat yhtenäisen tynnyri- ja ristiholvatun tilan. Kaponieeri Gerdes oli lämmitetty. Sen keskuspilarin neljälle sivulle oli sijoitettu takkauunit. Kaponieerin ampu-
ma-aukot olivat alkuaan soikion muotoisia kuten kaponieeri Törnessäkin. Ampumatasanteelle johti kapea holvattu portaikko. Kaponieeri Gerdes katettiin venäläisellä kaudella peltikatolla, kuten Törnekin, mutta se oli tästä huolimatta useimmiten kostea ja tästä syystä pois käytöstä. Krimin sodan uhatessa vuonna 1854, kaponieeriin sijoitettiin ruutivarasto. Kaponieeri Gerdes vaurioitui pommituksessa vuonna 1855, mutta se kunnostettiin tämän jälkeen. Jatkuvan kosteuden takia se oli kuitenkin käyttämätön vuosisadan loppupuoliskolla.

Ilmakuva vuodelta 2012, kaponieeri Gerdes oikealla.

Särkän linnoituksen siirryttyä 1920-luvulla Merenkävijät ry:n hallintaan kaponieeri Gerdesin ullakolle sijoitettiin ravintolan keittiö, ja alakerta kunnostettiin pienemmäksi ravintolasaliksi, Piper-saliksi. Tällöin uusittiin keskupilarin takat sekä salin lattia. Muinaistieteellisen toimikunnan johdolla kunnostettiin kaponieerin huonokuntoisia ulkomuureja vuonna 1936. Helmikuun pommituksissa, vuonna 1944 osui pommi keittiön koilliskulmaan. Vauriot korjattiin seuraavana vuonna. Tästä lähtien ravintolan keittiö on ollut jatkuvasti käytössä. Piper-sali sen sijaan oli pitkän aikaa käyttämätön ja huonossa kunnossa. Vuonna 1992 se kunnostettiin Merenkävijät ry:n toimesta ja rakennuksen ulkomuurit korjattiin Suomenlinnan hoitokunnan työnä. Rakennus on edelleen Merenkävijät ry:n käytössä.

Länsi-Mustasaarelta nähtynä 2012 maaliskuussa. Kaponieeri Gerdesin itäisivu.

Aikaisemmat rakennusnumerot

Venäläinen rakennusnumero 1800-luvun lopulla N 176

F3 - Kurtiini von Törne-Gerdes, ravintola

Kurtiinin rakennustyöt alkoivat vuonna 1751 ja saatiin päätökseen vuonna 1754. Kurttiini laskee kaponieeri Törnestä kaponieeri Gerdesiin päin. Syytä tähän vinouteen ei ole pystytty tyydyttävästi selvittämään, mahdollisesti on ollut tarkoitus, että kaponieeri Törnestä olisi voinut tulittaa Särkänsalmen suuntaan edessä olevien puolustuslinjojen yli.

Kurtiinissa oli alkuaan seitsemän kasemattia kummassakin kerroksessa. Alakerroksessa kaksi näistä muodosti kurtiiniportin. Alkuperäiset portit olivat hyvin kapeat. Toisen kerroksen kaikki kasematit ja pohjakerroksen kolme keskimmäistä kasemattia olivat tynnyriholvattuja. Useimmissa ensimmäisen kerroksen ja kaikissa toisen kerroksen kasemateissa oli eteläseinällä ulospäin kapenevat tykkiaukot, jotka oli rauhan aikana varustettu ikkunoin. Pohjoisseinä oli sen sijaan aukoton. Kurtiinin harjalla oli kreneloimaton rintamuuri. Kurtiinirakennusta käytettiin sekä majoitukseen että varastotiloina.

Kurtiinin itäpuolella sijaitseva portti vuonna 1988.

Venäläisen kauden alussa, vuonna 1809 itäinen kurtiiniportti levennettiin nykyiseen asuunsa. Eräitä muutoksia tehtiin myös julkisivujen muissa aukotuksissa. Rakennusta käytettiin mm. kenraalikuvernöörin arkiston säilytyspaikkana, ruutivarastona, asuintoina ja linnoitusvankien säilytyspaikkana. Lisäksi rakennuksessa oli keittiö ja muita varastoja. Vuosina 1825-1835 oli Särkällä vangittuina kolmessa eri vaiheessa kaikkiaan yhdeksän ns. dekabristikapinaan osallistunutta kapinallista, joiden jälkeenjääneistä muistiinpanoista käy ilmi, että rakennus kärsi jatkuvasti vuotavista katoista. Kylmissä ja kosteissa oloissa vankien sairastavuus oli suuri. Rakennus katettiin peltikatolla vasta vuosina 1838-39, kuten kaponieeritkin, ja katto uusittiin jälleen vuonna 1871. Kattojen rakentamisesta huolimatta rakennus oli kuitenkin tyhjillään liiallisen kosteuden vuoksi venäläisen kauden loppuajan.

Särkänlinnan siirryttyä Merenkävijät ry:n hallintaan alettiin kurtiinin ullakkokerrokseen rakentaa ravintolaa. Suunnitelmista vastasi arkkitehti Oiva Kallio. Entinen rintavarustus jäi osaksi ravintolasalin seinää, ja seinää jatkettiin puisena sellaiseen korkeuteen, että katon alle saatiin rivi ikkunoita. Ravintolan sisäänkäynti sijoitettiin kurtiiniportin viereiseen kasemattiin portin itäpuolelle. Kerroksien välinen välipohja purettiin uuden portaan tieltä. Kasemattiin portin länsipuolella sijoitettiin wc-tilat. Ravintola aloitti toimintansa vuonna 1923. Rakennuksessa on edelleen kesäravintola ja Merenkävijät ry:n toimitiloja ja varastoja.

Särkän ravintolasali vuonna 2001.

Ravintolasalin pienoispurjelaiva vuonna 2015.

Aikaisemmat rakennusnumerot

Venäläinen rakennusnumero 1800-luvun lopulla N 17.

F4 - Bastioni Liewen

Bastioni Liewen muodostaa Särkän linnoituksen eteläisimmän ulkovarustuksen. Alkuvaiheessa nimeä Liewen käytettiin koko Särkän varustuksesta kaponieerit ja kurtiini mukaan luettuina. Myöhemmin nimitys vakiintui käsittämään vain eteläisen bastioniosan. Rakennustyöt alkoivat vuonna 1749. Puolustusmuuri valmistui jo 1750 listakivineen ja muurinharjan turvetuksineen. Ampumatasot muurin takana valmistuivat seuraavana vuonna. Bastionin tehtävänä oli suojata salmia saaren molemmin puolin ja vuonna 1751 sinne oli asennettu kuusitoista 12 paunan ja neljä 18 paunan tykkiä. Bastioni rakennettiin suurelta osin uudestaan vuoden 1774 linnoitussuunnitelman mukaan. Puolustusvalleja korotettiin toistamiseen 1780- ja 90-lukujen vaihteessa. Nykyisin ruotsalaisaikaisesta varustuksesta on vielä havaittavissa muurinosa kaponieeri Törnen eteläpuolella.

Bastioni Liewen on Särkän eteläisin linnoitusrakenne. Ilmakuva vuodelta 1987.

Bastionissa tehtiin vain vähäisiä muutoksia venäläisen kauden alkuvuosikymmeninä. Krimin-sodan uhka aiheutti kuitenkin varustuksen uudelleenrakentamisen. Ensi vaiheessa rakennettiin puisia ammusvarasto- ja vallien suojaan. Vuonna 1855 korotettiin muurin itäosaa väliaikaisella hirsirakenteella, mutta jo vuosina 1856-57 tämä korvattiin uusien rakenteiden. Rintavarustus muodostettiin rakentamalla sisäpuolelta muurin tukema maavalli puolustusmuurin päälle ja tämän taakse jäi leveä ampumatasanne. 1860-luvulta lähtien bastioni Liewenistä alettiin käyttää nimitystä patteri 2. Vuonna 1864 patterin suojaan rakennettiin kaksi hirsistä, maallapeitettyä ammusvarastoa ja uusittiin ampumatasanteille johtavat luiskat. Maavalleja korjailtiin 1870- ja 1880-luvuilla, ja 1880-luvulla rakennettiin rintavarustuksen suojaan ammuskomerot.

Merenkävijät ry:n toimesta on bastionipihalle rakennettu liuske kivinen polku ja vallille johtava porras, muilta osin bastioni on pitkälti siinä asussa, mihin se jäi venäläisen kauden lopussa. Huonokuntoisten harmaakivimuurien kunnostus aloitettiin 1980-luvun alussa ja viimeisimmät muurinkorjaustyöt toteutettiin vuosina 2001-2002.

Aikaisemmat rakennusnumerot

Venäläinen rakennusnumero 1800-luvun lopulla patteri 2

Bastioni Liewen "sisältä" toukokuussa 2015. Oikealla erottuu maallapeitetty ammusvarasto.

F5 - Läntinen ja pohjoinen rantavarustus

Särkän pohjoinen rantavarustus sulki aikoinaan koko saaren pohjoisosan lähes rantaviivaa seuraavana muuriketjuna. Sen rakentaminen aloitettiin vuonna 1751 ja työt saatiin päätökseen vuonna 1757. Varustuksen pohjoisinta kärkeä nimitettiin rantavarustuksen bastioniksi. Rantavarustus muodostui harmaakivi-muurista ja maavallista. Rintamuurissa ei ollut ampuma-aukkoja muualla kuin em. bastioniosan oikeassa kyljessä, ts. muurin osassa, jonka taakse jää nykyään pukusuoja F 9. 1770-luvulla harmaakivimuureja korotettiin sekä muuraamalla että korottamalla muurin päällä olevaa maavallia. Maasta rakennettuja ampumatasanteita levennettiin ja korotettiin, ja niiden tueksi rakennettiin harmaakiviset tukimuurit. Rintavarustuksen maavalleihin avattiin tykkiaukkoja.

Ilmakuva luoteesta helmikuussa 2012. Kaponieeri von Törnöstä alkava muuri kattaa saaren rannan pohjois-päätyyn asti.

Venäläisen kauden alussa, vuonna 1809, avattiin pohjoisrantaan päälaiturin luo uusi komea uusklassinen, holvattu linnoitusportti. Tämä muurinosa on nykyään purettu. Rantavarustuksen huonokuntoisia muureja kunnostettiin 1830-luvulla ja samalla muureja ja maavalleja myös korotettiin. 1860-luvulla rantavarustuksen länsiosasta alettiin käyttää nimitystä patteri 1. Patterin 1 ja kaponieeri Törnen väliin rakennettiin maavalliin hirsirakenteinen ammusvarasto. Maavalleja muotoiltiin jälleen uudelleen. 1880-luvulla patterin keskiosan maavallia levennettiin ja rantavarustukseen rakennettiin ammuskomerot. 1890-luvulla patteri uudistettiin viimeisen kerran, kun sinne oli tarkoitus sijoittaa kääntyvällä lavetilla varustetut 8" tykit. Samassa yhteydessä muotoiltiin uudelleen myös ampumatasanteille johtavat luiskat. Vuonna 1908 patterilla mainitaan olleen neljä 6" mörssäriä ja kaksi 57 mm rannikkotykkiä.

Rantavarustuksen ja meren välille vuonna 1952 rakennettua laituria lokakuussa 1982.

Suomalaisella kaudella rantavarustuksen muureja on korjattu muinaistieteellisen toimikunnan toimesta 1930-luvulla ja Suomenlinnan hoitokunnan työnä 1980-luvulla. Läntisen rantavarustuksen edessä kulkeva laituri rakennettiin Helsingin olympialaisia varten vuonna 1952. Samassa yhteydessä puhkaistiin muuriin kaponieeri Törnen kupeessa porttiaukko. Laiturialueella on suoritettu myöhempiä muutoksia Merenkävijät ry:n toimesta.

Aikaisemmat rakennusnumerot

Venäläinen rakennusnumero 1800-luvun lopulla patteri 1

F6 - Telakkamestarin talo

Telakkamestarin talo on ainoa venäläiseltä kaudelta säilynyt puurakennus Särkällä. Se rakennettiin vuonna 1854, purettiin vuonna 1881 ja pystytettiin uudelleen käyttäen osittain samaa puutavaraa. Rakennus on ilmeisesti aina ollut asuinkäytössä. Rakennuksen käytöstä suomalaisen kauden alussa ei kuitenkaan ole tarkkaa tietoa. Merenkävijäin aloittaessa toimintansa saarella rakennus kunnostettiin asunnoksi telakkamestaria varten. Rakennuksessa suoritettiin peruskorjaus 1980-luvulla.

F6:n viemärikaivanto 1986.

Aikaisemmat rakennusnumerot

Venäläinen rakennusnumero 1800-luvun lopulla N 121

F6 vuonna 2014.

F11 - Itäinen rantavarustus

Itäisen rantavarustuksen harmaakivinen puolustusmuuri rakennettiin vuosina 1751-1757. Harmaakivimuurin taakse maavallista muodostetut ampumatasanteet valmistuivat vasta vuonna 1788. Alkuaan itäinen rantavarustus oli osa pohjoista rantavarustusta, joksi käsitettiin koko se linnoituksen osa, joka jäi keskusvarustusten pohjoispuolelle.

Kasvillisuuden lomasta voi erottaa kaponieeri Gerdesistä alkavan itäisen rantavarustuksen. Ilmakuva on vuodelta 1987.

Itäisen rantavarustuksen muureja korotettiin venäläisten toimesta 1830-luvulla. 1860-luvusta lähtien varustuksesta alettiin käyttää nimitystä patteri 3. Patteri uudistettiin siten, että koko pohjoisin puolustusmuurin osa purettiin ja uuteen patteriin sijoitettiin neljä tykkiasemaa, jotka oli suunnattu viistoon kohti Särkänsalmea.

Patterin ampumatasot kunnostettiin seuraavan kerran vasta vuonna 1904, jolloin sinne sijoitettiin neljä neljän naulan pronssitykkiä.

Aikaisemmat rakennusnumerot

Venäläinen rakennusnumero 1800-luvun lopulla patteri 3

Itäinen rantavarustus lokakuussa 1987 koillisesta nähtynä.

F – Särkkä

Ruotsalainen aikakausi

Särkkä sijaitsee Länsi-Mustasaaren länsipuolella ja sen linnoitustyöt aloitettiin 1749, tavoitteenaan suojata toista Helsingin päätuloväylistä, Särkän ja Länsi-Mustasaaren välistä Särkän salmea. Särkän keskuslinnointus on poikkeuksellinen Suomenlinnassa, sen kaksi kaponieeria ja niiden välinen kurtiini muodostavat donjonilinnituksen, rakennelman, jolle ei löydy vastinetta Ehrensvärdin suunnitelmista. Alkuaan keskuslinnituksen päällä oli avoin ampumatasanne, jonne johtivat kierreportaat. Donjonilinnituksen ympärille rakennettiin koko saaren kattava varustus, siihen kuuluva eteläosan bastioni Liewen valmistui 1750 ja keskuslinnituksen pohjoispuolelle jäävät rantavarustukset valmistuivat 1757.

Venäläinen aikakausi

Venäläisellä kaudella Särkälle rakennettiin uusia rakennuksia ja vanhoja kunnostettiin tai purettiin. Keskuslinnointus katettiin peltikatolla vuosina 1838-1839, sillä avoimet ampumatasanteet aiheuttivat jatkuvia kosteusongelmia. Kosteusongelmia ei saatu kuriin ja keskuslinnointus oli poissa käytöstä suuren osan venäläisen ajan loppupuolesta. Ruotsalaisen ajan yksikerroksinen puinen kasarmi oli käytössä 1850-luvulle saakka kunnes se purettiin, kuten myös ruotsalaisilta kesken jäänyt tiilinen ruutivarasto. Kuten muillakin Suomenlinnan saarilla, myös Särkällä aloitettiin vallitustyöt Krimin sodan myötä. Saarella yhä oleva Telakkamestarin talo rakennettiin jo venäläisellä kaudella.

Särkkä on ollut koko sotilaallisen historiansa hyvin aseistettu ja aktiivinen niin Suomen kuin Krimin sodassa sekä 1906, jolloin se oli keisarille uskollisten joukkojen hallussa Viaporin kapinan aikana.

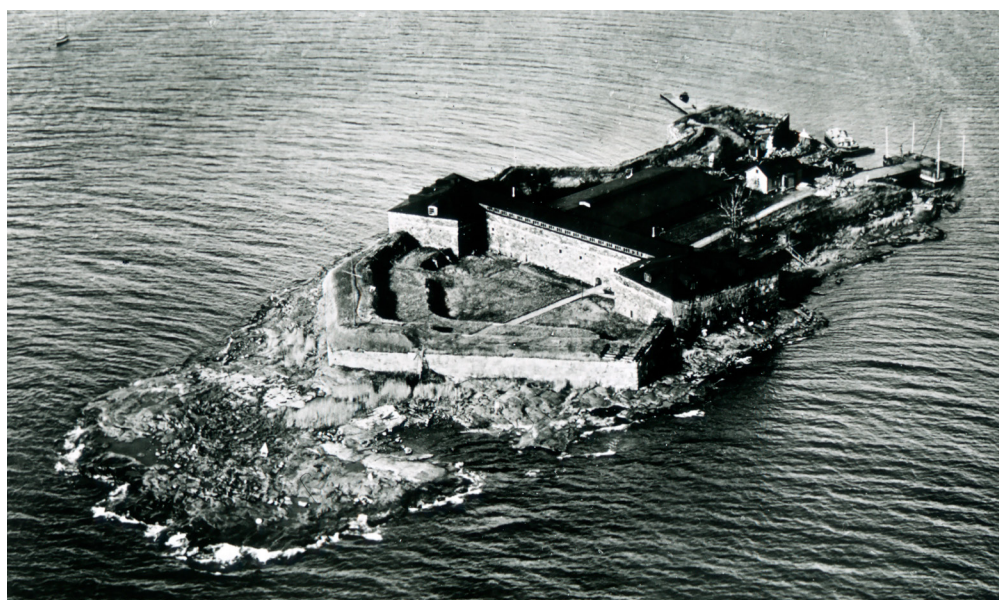
Suomalainen aikakausi

Suomalaisena aikana Särkkä on ollut suurimmaksi osaksi Merenkävijät ry:n tukikohtana ja telakkana. Merenkävijät on yhä aktiivinen pursiseura, joka mm. vuokraa saaren venepaikkoja ja järjestää purjehduskursseja. 1920-luvulla alkanut ravintolatoiminta jatkaa yhä toimintaansa. 1930-luvulla Muinaistieteellinen toimikunta suoritti monia muurirestaurointoja. Helsingin olympialaisten aikana Särkkä toimi olympiapurjehdusten satamana ja siellä jaettiin purjehduskilpailujen palkinnot. 1980-luvulla Särkässä on tehty kunnostustöitä Suomenlinnan hoitokunnan toimesta.

Särkkä vuoden 1952 olympialaisten aikaan.

Särkkään ei ole maateitse yhteyttä muista Suomenlinnan saarista.

Särkkä 1920-luvulla.